

عقب افتادن ایران در رقابت با روسیه و ترکیه در حوزه قفقاز جنوبی و آسیای مرکزی

well/خبرگزاری آران

مجتبی حسینی

خبرگزاری آران/سرویس قفقاز جنوبی

راهبرد ملی ایران برای کشورهای همسایه چیست؟ این سوال اگرچه در ابتدا بسیار ساده به نظر می آید اما برای پاسخ به آن مولفه ها و مختصات بسیاری را باید در نظر گرفت. جدای از حوزه تمایلاتی ایران در خاورمیانه و مدیریت روابط با کشورهای دارای مرز مشترک با ایران به نظر می رسد که دولت های ایران از حوزه آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی غافل شده اند. شناسایی و تبیین فرصت ها در آسیای مرکزی به عنوان بخشی از محیط بین الملل از یک سو و شناسایی قابلیت های ژئوپلیتیکی ایران از سویی دیگر، براحتی می توانست علایق ژئوپلیتیکی ایران را در این منطقه استراتژیک روشن سازد اما نیم نگاهی به سبک روابط ایران با کشورهای منطقه فوق نشان دهنده این مساله است که ایران نقش آفرینی بیشتر در آسیای مرکزی را در نظر نداشته و عرصه رقابت را به روسیه و ترکیه واگذار کرده است.

به واقع با وجود تعاملات گسترده تاریخی ایران با کشورهای حاضر در قفقاز جنوبی، تهران در دوره پساشوروی به حد بایسته نتوانسته نفوذ خود را در این منطقه تقویت کند و در رقابت با ترکیه، روسیه و سایر کشورهای فرامنطقه یی، عرصه را واگذار کرده است. هرچند در این ناکامی دلایل و متغیرهای دوجانبه تاثیرگذار بوده، اما مخالفت اصولی روسیه با توسعه نفوذ ایران در قفقاز جنوبی و بویژه فضای تخصصی میان ایران و غرب و به تبع آن اعمال برخی تحریم های بین المللی و یکجانبه (از سوی آمریکا) علیه تهران، فرآیند توسعه همکاری ایران با کشورهای آذربایجان، ارمنستان و گرجستان را با دشواری هایی مواجه کرده است اما کم کاری رهبران دیپلماسی ایران، عدم وجود راهبرد مشخص در قبال کشورهای عضو این منطقه، نداشتن راهبرد کلان برای شناخت چگونگی تعامل با این کشورها، عدم شناخت پتانسیل های بالقوه ایران برای تاثیر گذاری در روند این منطقه در دوران پساشوروی، نادیده گرفتن کدهای ژئوپلیتیکی ایران به عنوان عناصر و درونمایه اصلی شکل دهنده به سیاست خارجی یک دولت در مقابل دولت های دیگر باعث شده تا روابط ایران با کشورهای این منطقه ماهیتا مقطعی و پروژه بی باشد. اما با توجه بموقعیت ژئوپلیتیک ایران و توانمندی ها و پتانسیل های اقتصادی - فرهنگی - جغرافیایی، یکی از کشورهای مهم منطقه به حساب می آید. ایران با توجه بموقعیت ارتباطی، در کانون راه های ارتباطی و مواصلاتی اوراسیا واقع شده است و این گستره جغرافیایی برای پیوند جغرافیای میانی و به عبارتی هارتلند هندسی اوراسیا با پهنه آب های آزاد و دنیای خارج، از موقعیت ویژه یی بهره می برد. همچنین بعد از فروپاشی اتحاد شوروی و تشکیل جمهوری های تازه استقلال یافته در بخش شمالی ایران، همواره کشورهای فوق با توجه بموقعیت محصور جغرافیایی خود سعی کرده اند روابط خود را با کشورهای گذرگاهی از جمله جمهوری اسلامی ایران، گسترش دهند و این در شرایطی بوده است که موقعیت دروازه یی ایران برای جمهوری های تازه استقلال یافته در مقایسه با موقعیت رقبای دیگر، از امتیازات ویژه یی برخوردار است.

موضوع مهم دیگری که به نظر می رسد در این میان می تواند نقش ایران را در این منطقه پر رنگ تر سازد، اشتراکات فرهنگی بین ایران و منطقه است. با این حال، در حال حاضر واقعیت های ژئوپلیتیکی و سیاسی حاکم بر منطقه و نیز روند موجود در روابط تجاری - اقتصادی ایران با قفقاز جنوبی در مقایسه با دیگر قدرت های صاحب نفوذ در منطقه به ویژه روسیه و ترکیه، به هیچ وجه با کدهای ژئوپلیتیکی (بحث مکمل فضایی - ارتباطی و عمق استراتژیک) تعریف شده در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نمی خواند. به نظر می رسد، بعد از فروپاشی اتحاد شوروی، با توجه به واقعیت های موجود، ایران هنوز نتوانسته جایگاه شایسته یی در شأن پتانسیل هایی که از آن برخوردار است برای خود در منطقه تعریف نماید. به عنوان نمونه، در یک ارزیابی کوتاه و قیاسی از مبادلات تجاری - اقتصادی ایران و ترکیه با قفقاز جنوبی در دهه گذشته، کاملا می توان این موضوع را مشاهده کرد. با توجه به آمار اتاق بازرگانی تهران، کل مبادلات تجاری - اقتصادی ایران با کشورهای قفقاز جنوبی در سال 1380 به ارزش 451 میلیون و 163 هزار و 275 دلار بود که این میزان بعد از یک دهه در سال 1389 با 31 درصد رشد به 592 میلیون و 719 هزار و 327 دلار رسیده است.

در مقابل، در همین مدت، کل تجارت ترکیه به عنوان بزرگ ترین رقیب منطقه یی ایران، با کشورهای حوزه قفقاز جنوبی با بیش از 505 درصد رشد، از 574 میلیون و 570 هزار و 198 دلار در سال 2001، به 3 میلیارد و 479 میلیون و 125 هزار و 250 دلار در سال 2010 رسیده است. این در حالی است که ترکیه با ارمنستان به دلیل اختلافات موجود هیچ رابطه تجاری ای ندارد. در حقیقت، مناسبات تجاری - اقتصادی ترکیه در این مدت، نزدیک به 17 برابر مناسبات تجاری   - اقتصادی ایران با حوزه قفقاز جنوبی رشد داشته است که در نوع خود رقم بسیار جالبی است. به طور کلی، با توجه به آنچه گفته شد لازم است که تمام دستگاه های درگیر، به ویژه دستگاه وزارت امور خارجه و نیز وزارت بازرگانی، تمهیدات لازم را در این زمینه به کار ببرند تا چنانکه باید، شاهد توسعه جایگاه ژئواکونومیکی ایران در راستای کدهای ژئوپلیتیکی تعریف شده در سیاست خارجی ایران در حوزه قفقاز جنوبی و آسیای مرکزی باشیم.

پایان پیام.